

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів цього дослідження дало змогу сформулювати такі **висновки**:

1. Досвід становлення та розвитку інклюзивної освіти у США може бути використаний для удосконалення соціальної політики в Україні. Аналіз законодавчих та нормативно-правових документів засвідчив, що політика США щодо осіб з особливими потребами характеризується максимальним залученням держави до системного вирішення цієї проблеми. Американська інклюзивна освіта наприкінці ХХ ст. вийшла на новий якісний рівень та посідає міцну позицію щодо підтримки розвитку та впровадження нових концепцій. Тому ідеї інклюзії відповідають духу сучасної освітньої галузі і педагогічної науки.

Вивчення передумов розвитку американських освітніх середовищ для дітей з різними особливостями психофізичного розвитку дало змогу зрозуміти особливі потреби кожної категорії дітей та виокремити концептуальні засади роботи з такими дітьми: білінгвальна-бікультурна освіта глухих (Т. Міллер і А. Мурс (Т. Miller, А. Moores)); шрифт Брайля для незрячих (М. Мейер (M. Meyer)); метод флеш-карток для дітей з порушеннями мовлення (М. Зерлер (M. Zerler)); спеціальні навчальні програми для дітей з труднощами у навчанні (С. Кірк (S. Kirk)).

Особливостями генезису інклюзивної освіти є ґрунтовне нормативно-правове забезпечення рівних прав осіб з особливими потребами, співіснування моделей інклюзивного навчання учнів (адаптивні навчальні середовища, інтегрований клас, максимізація освітньої корекції, командна індивідуалізація, кооперативне навчання, змішана система навчання, навчання, що ґрунтується на результатах досягнень учнів), організація диференційованого підходу до неповносправних учнів з урахуванням їхніх освітніх потреб, інтеграція діяльності навчальних закладів, наукових установ, громадських організацій у галузі підтримки осіб з особливими потребами.

На основі аналізу американських першоджерел з'ясована сутність ключових понять дослідження. Зокрема, *інклюзивна освіта* – комплексна система надання освітніх послуг, яка враховує особливості психофізичного розвитку усіх учнів. Форми та методи, що застосовують у процесі навчання, розкривають індивідуальні можливості та потенціал учня. Інклюзивні освітні послуги охоплюють усі аспекти академічного і суспільного життя учня та включають формування індивідуального навчального плану, створення сприятливого навчального середовища, забезпечення допоміжними послугами та супроводом фахівців тощо. *Інклюзивна форма навчання* – спосіб організації навчальної діяльності, який передбачає роботу вчителя з учнями різного рівня психофізичного розвитку в умовах аудиторного і позааудиторного навчання. Учитель працює окремо з учнем з особливими потребами і водночас може навчати групу учнів з типовим розвитком, застосовуючи інклюзивні моделі навчання. *Інклюзивна школа* – заклад освіти, що забезпечує учнів з особливими потребами системою інклюзивних освітніх послуг. У цій школі створено сприятливе навчальне середовище, яке відповідає потребам і можливостям кожного учня, незалежно від особливостей його психофізичного розвитку, а також застосовано моделі навчання, в основі яких лежить особистісно зорієнтований підхід до кожної дитини з урахуванням усіх її індивідуальних особливостей: здібностей, талантів, типу темпераменту, відмінностей у розвитку тощо.

2. Проведене дослідження дало змогу виокремити основні етапи становлення інклюзивної освіти у США: сегрегація (до 1960 рр.) – маргіналізація осіб з особливими потребами; нормалізація (1968–1975 рр.) – забезпечення їхнього нормального життєвого простору; освітній мейнстрімінг (1975–1983 рр.) – залучення неповносправних учнів до освітнього середовища; інклюзивне навчання (1983–2004 рр.) – спільне навчання осіб з особливими потребами з однолітками з типовим розвитком; змішана система навчання (2004 – дотепер) – комплексна інклюзивна освітня система.

На розвиток ідеї інклюзивної освіти як прояву соціальної справедливості значний вплив мали освітні реформи **1980 – 1990 рр.**, які вимагали зміни усєї освітньої системи не лише для вирішення проблем навчання дітей з особливими потребами, а також дітей з різних культурних та мовних осередків у глобальному і технологічному суспільстві. Сучасний етап розвитку освітнього середовища є епохою переосмислення основних концептуальних орієнтирів, використання ідей різних шкіл і напрямків для того, щоб за допомогою їхнього збалансованого синтезу вийти на якісно новий рівень підготовки усіх учнів.

3. У процесі дослідження визначено організаційно-змістові засади діяльності американських шкіл з інклюзивною формою навчання. Умови ефективного запровадження інклюзивної форми навчання у загальноосвітні класи передбачають поєднання чіткого визначення мети і завдань цього процесу з гнучкістю і динамізмом його планування, створення атмосфери довіри, підтримки, відкритого спілкування та співпраці вчителів. Організація інклюзивного навчання дітей загальноосвітньої школи США потребує внесення змін, які сприятимуть створенню ефективної інклюзивної школи. Зокрема, йдеться про зміни на рівні філософії прийняття інклюзії, формування адекватного фізичного середовища і якісного навчально-методичного забезпечення, створення нових методик викладання (залежно від індивідуальних потреб учня) тощо.

У монографії проаналізовано перешкоди, які з'являються у процесі проведення змін в організації роботи інклюзивної школи та запропоновано стратегії їхнього подолання. Не менш важливий акцент у цьому дослідженні зроблено на моделях надання інклюзивних освітніх послуг (адаптивні навчальні середовища, інтегрований клас, максимізація освітньої корекції, командна індивідуалізація, кооперативне навчання, змішана система навчання, навчання, що ґрунтується на результатах досягнень учнів). Запровадження цих моделей у роботу сучасної школи дає змогу врахувати соціальні, освітні, культурні, економічні, структурні та демографічні вимоги, які постають перед школою.

Великого значення для теоретичного аналізу змісту освіти у середній школі США надано створенню сприятливого навчального середовища для учнів з особливими потребами та розробленню для них індивідуального навчального плану. Визначаючи інклюзію та сегрегацію як взаємовиключні поняття, а загально-освітні і спеціальні класи як принципово відмінні середовища, встановили, що інклюзивне навчання потрібно розглядати як ефективне організаційне реформування шкільної освіти, оскільки інклюзивна школа – комплексна освітня та соціально-орієнтована установа для дітей з особливими потребами.

4. Важливим аспектом в ефективному запровадженні інклюзивної освіти у США є підготовка фахівця-професіонала, творчої особистості з розвиненими комунікативними якостями, інноваційним мисленням, розумінням інклюзивного педагогічного процесу, умінням застосовувати досвід кращих педагогів цієї галузі у власній практичній діяльності. У процесі підготовки педагогів інклюзивного класу в університетах США використовують широкий спектр методів (проблемного та групового навчання, залучення учнів з особливими потребами до занять, дослідження на конкретному прикладі (**case study**), відеозаняття, інтерв'ю, портфоліо, експериментальне дослідження, командний підхід) та форм (індивідуальна, групова, колективна). Важливим чинником ефективної організації навчальної діяльності є забезпечення вчителів такими умовами, в яких вони можуть якісно навчати, раціонально використовуючи знання загальних та спеціальних предметів, кращий педагогічний досвід.

Результати проведеного дослідження дали змогу виокремити дві моделі професійної підготовки педагогів інклюзивної школи у системі американської педагогічної освіти. Модель макросистеми підготовки педагогів інклюзивного класу та модель мікросистеми взаємодії навчання і практики відрізняються баченням стосовно походження педагогічного досвіду, яким повинен оволодіти вчитель інклюзивного класу, і різним співвідношенням теорії та практики у процесі його підготовки.

5. З метою ефективного застосування важливих позицій американського досвіду стосовно запровадження ідей інклюзивного навчання сформульовано методичні рекомендації, головними положеннями яких є розробити кваліфікаційні характеристики вчителя інклюзивної школи з урахуванням вітчизняного і зарубіжного досвіду, забезпечити тісну співпрацю університетів, які займаються підготовкою педагогічних кадрів зі школами, викладачів університету – зі шкільними вчителями, урядових та неурядових організації – із загальноосвітніми школами, удосконалити нормативно-правову базу інклюзивної освіти у соціально-освітній політиці України, запровадити нові педагогічні технології та інклюзивні моделі навчання, розпочати зміни у напрямку до об'єднання двох систем освіти – загальної та спеціальної.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми становлення та розвитку інклюзивної освіти у США. Перспективними напрямками подальших досліджень є також специфіка формування науково-методичного забезпечення навчального процесу інклюзивного класу, інноваційні технології навчання дітей з особливими потребами, особливості професійної підготовки вчителів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі.